

MAGYAR KISLÁNYOK SIKERE. Japánban, Yokohamában, 85 ország részvételével rendezték meg a „Kana-gawa biennálé a világ gyermekei számára” elnevezésű nemzetközi rajzpályázatot, amelyben két szombathelyi kislány is sikerrel szerepelt. Dancs Andrea, a Váci Mihály Utcai Általános Iskola nyolcadik osztályos tanulója aranyérmet nyert, Pócza Lilla negyedik osztályos pedig különdíjat kapott.

Tanácskozás

Holnap, pénteken 10 órától kétnapos tanácskozás lesz a Csongrád Megyei Ifjúsági Központban Újszegeden (Fűrj utca 92/B). Az országos vitafórum témája: az új tudományos eredmények gyakorlati alkalmazásának lehetőségei. A résztvevők fiatal, mezőgazdaságban, élelmiszeriparban dolgozó szakemberek, egyetemi főiskolai oktatók, tudományos kutatók. A fórum pénteken plenáris üléssel kezdődik, majd szekcióülésekkel folytatódik. Az országos rendezvényt a Magyar Agrártudományi Egyesület a KISZ KB értelmiségi fiatalok tanácsa, az élelmiszer-gazdaságban dolgozó fiatalok tanácsa és a biotechnológiai ifjúsági klubok szervezték.

Péter László

Forradalom és ellenforradalom Szegeden

4. A nagy sztrájk

A szegedi munkásság és a forradalmakban vele szövetségre lépő értelmiség vezetői június 5-én este a Munkásokban nyomdász- és újságírósztrájkot jelentettek be. Követelték a cenzúra eltörlését, Tabódy és Dettre visszahelyezését tisztviselőségbe és béremelést. 6-án a lapok nem jelentek meg. 8-án csatlakoztak a pincérek, 10-én a katonai alkalmazású raktár polgári alkalmazottjai. A Munkásokban új és új szakmák mondták ki csatlakozásukat; 15-én a villamosvasút dolgozói léptek sztrájkba. Ezen a napon a szakszervezet vezetője kimondta az általános sztrájkot. Követeléseik között volt a gyűlekezési és sajtószabadság; a munkástanács elismerése; a forgalom helyreállítása a fővárossal; a Szegeden székelő „kormány” lemondása; a „nemzeti hadseregbe” való toborzás beszüntetése és a politikai foglyok szabadon bocsátása.

A júniusi nagy politikai sztrájk idején a szegedi munkásság eleven kapcsolatban állott a tanácskormánnyal. Futárak, küldöttek jöttek-mentek a francia kordonon át; Vörös Újságot és pénzt hoztak a sztrájkolóknak, és tájékoztatták Kun Béláék a szegedi helyzetről. A tanácskormány, francia és arab nyelvű röplapokat is küldött Szegedre, sőt a Ganz gyár néhány arabul tudó munkását is útnak indította, hogy először is fölvilágosítsák a gyarmati katonákat. Várnai Zseni Katonafiamnak című versét is terjesztették franciául. Mindez nem volt hatástalan. A francia katonák a kordonnál is, a városban is gyakran barátkoztak a vöröskatonákkal vagy a sztrájkoló munkásokkal, s a Károlyi-kormány hírszerzői azt is jelentették, hogy a francia katonák a Munkás-

otthonban gyűléseken és színielőadásokon vesznek részt. A gyarmati csapatok arabokból, szenegáliakból és madagaszkári malgasokból állottak. Váltották őket időről időre a szabadkai és nagyikindai körzetben állomásozó alakulatokkal, nehogy a lakossággal tartósabban összekeveredjenek, és rokonszenvenzenek a forradalmi eszmékkel. Eleinte csak hídpárancsnokság volt Szeged három-négy gyalogos zászlóaljával, két-három üteggel és egy-két lovaszázaddal. A Tanácsköztársaság kikiáltása után idejött a 76. hadosztály-parancsnokság Charles-Antoine Charpy tábornokkal az élén. Szegeden és a környező falukban július elején volt a legnagyobb a létszámuk: 28 000 fő. Ezeknek szánták Charpy parancsnoksága alatt a Budapest elleni hadműveletet.

Az általános sztrájkot már a franciák sem zúghatták tétlenül, hiszen ellenük is irányult. Június 16-án hajnalban húsz vezetőt tartóztattak le, köztük Tabódy Zsolt ezredest, Dettre Béla századost, Herczeg István újságíró, Bródy Mihály tanárt, Ferenczi József szociáldemokrata párttitkár. Tabódyt és Dettret Nagyikindára vitték, a többieket a Csillagba és a piros iskolába (a mai Tömörkény gimnázium épületébe) zárták. A Munkásokthont egy század szpáhi szállta meg.

Június 17-én a sztrájkoló vörös kokárdával a mellükön fölvonultak a Széchenyi térről és a Tisza-parti sétányon. A tiszt járőrökre rákiabáltak: le kell fegyverezni őket! Kelemen Béla följegyezte naplójába: „Tírt órnyag előadása szerint a munkások a Vörös Hadseregnek Algyőnél való betörtését várták, és a vörösök támadásával egyidejűleg akartak zavart csinálni a városban. A munkásság magatartása fenyegető volt, gyors fellépésre volt szükség, nehogy a zajongó tömeg a törvényszéki épület-

ben székelő minisztériumot megostromolja.” Végül a rendőrség és a segítségükre siető két szakasz szpáhi szétoszlatta a tüntetőket.

A Prónay-különítményekkor már javában működött a Madách utca 17. sz. alatti konviktus pincéjében, a „laboratóriumban”, ahogyan a kinzókamrákat ők maguk cinikus gúnnyal hívták. Prónay Pál huszár százados június 1-jén érkezett Szegedre, és azonnal „megbízható csapatoknak”, tisztí különítményeknek szervezésébe fogott. Fehértollas Bocskai-sapkát viselő tisztjeiből nemsokára 200 fős rohamcsapatot állított föl. A Prónay-századot követte Moravék-Ostenburg Gyula és Bárdoss Béla egy-egy százada, majd örgróf Pallavicini Alfonz parancsnoksága alatt Simonyi-huszárok néven fél lovasszázad.

Prónay naplójában leplezetlenül számol be kinzásokról, gyilkosságokról. Nem egy összedrótozott hullát vett ki a Tisza vize a Boszorkány-szigetnél, Szentmihályteleknél, Rószkénél.

A sztrájk hatásának ellen-súlyozására sztrájkőröket szerveztek, köztük katonatiszteket is. Fölülbelyegezték a pénzt, hogy a munkások a fővárosból kapott bankjegyeket ne használhassák föl. A franciák a vasutasokat haditörvényszékkel fenyegetve kényszerítették térdre. Június 22-én a szakszervezeti vezetőség a fenyegetés hatására befejezettnek nyilvánította a sztrájkot. Másnap a vasutasok, az újszegedi kendergyár és a dohánygyár dolgozói fölvetették a munkát. Még néhány utóvédharc volt ugyan, de az általános sztrájk véget ért. Június 28-án a franciák ismét letartóztattak 35 szocialista harcost, köztük Szél Juliskát, a KMP szegedi alapító tagját.

(Folytatjuk.)

Szent-Györgyi Albert és a C-vitamin körüli harc

A fenti cím Ralph W. Moss Szent-Györgyiről tavaly New York-ban angolul megjelent életrajzi könyvének alcíme. A főcím, „Free Radical” fordítása is kisebb harcot (polémiát) váltott ki a Délmagyarország hasábjain Péter László irodalomtörténész és Kovács Tibor orvos között. A vita tárgya az, hogy megfelelő-e a free radical-t csak kémiai fogalomként szabad gyöknek fordítani, vagy amint Péter László véli, a címnek szimbolikus jelentése is van, és utal Szent-Györgyi Albert független, radikális emberi karakterére is. En az utóbbival érték egyet, annál is inkább, mert a fejezetek címei között is találunk hasonlóan szellemes, kétértelmű jelentéseket pl. a „Muscle Man” (Izomember), amint erre Péter László rámutatott az 1988. szeptember 20-i Délmagyarországban.

Kínálkozik természetesen egy lehetőség megtudni az igazságot, de ez annyira kézenfekvő, hogy csak zárójelben merem megjegyezni (meg kellene kérdezni a szerzőt, Ralph W. Moss-t, hogy ő hogyan gondolta).

Pontosítani szeretném Kovács Tibor a március 21-i Délmagyarországban megjelent írásának azon részét, amelyikben a szabad gyököt definiáló mondatot fordítja le. Az eredeti angol mondat Moss könyvéből: A molecule containing such uncoupled electrons, is called free radical. A fordítás: „A molekulát, amelyhez ily elektronok nincsenek kötve szabad gyöknek nevezzük.” Ezzel szemben a mondat értelme az, hogy azt a molekulát, amely párosítatlan (uncoupled) elektront tartalmaz, nevezzük szabad gyöknek. Ugyanis az elektronhőban az elektronok párokban helyezkednek el, így stabilak. Emiatt az az atomcsoport (molekula), amelyikben párosítatlan (másik elektronhoz nem kapcsolódó, angolul uncoupled) elektron található, nem stabil, reakcióképes, ez a szabad gyök.

Egyetérték Kovács Tibor azon megállapításával a Délmagyarország március 4-i számából, hogy ez a könyv minél hamarabbi fordítást érdemel, mert a benne lévő értékes és zömében Szent-Györgyitől származó információk csak így válhatnak közkincsé. Nem értem viszont azt az ellentmondást, ami az ő cikke és a könyv között van. Joseph Svirebely, magyar származású amerikai kutató szerepének megítéléséről a C-vitamin aze-nosítása után kialakult botrányban. Ugyanis Kovács Tibor azt írja, hogy Svirebely „kalóz módon” ill. „... ti-tokban megírta amerikai főnökének, dr. Kingnek, aki levele vétele után azonnal a Science c. tudományos lapban leközölte, hogy a hexuronsav azonos a C-vitaminnal, bár az előállítás nem tudta leírni.”

Ezzel szemben Moss könyvében az áll, hogy Svirebely Szent-Györgyi tudtával, sőt bátorításával írta meg a kapott eredményt, mivel Szent-Györgyi így tartotta becsületesnek és nem gondolt arra, hogy az amerikai „kolléga” ezzel majd visszajel, Addig is, amíg a könyv fordítása minden érdeklődő számára hozzáférhetővé válik, röviden ismertetem az idevágó részt.

Az 1930-as években nagy erővel folytát világszerte a vitaminkutatások. A C-vitaminnal kapcsolatos erőfeszítések egyik központja Pittsburg-ban volt C. C. King vezetésével. Itt sajátította el Joseph Svirebely, a Magyarországról kivándorolt acélmunkás fia azt a vizsgálati módszert, amely-lyel egy anyagról el lehetett dönteni, hogy skorbutellen-sen hatású-e vagy sem. A doktori cím megszerzése után szülei hazájába jött tudását továbbfejleszteni, és mivel akkor Szent-Györgyi volt az ország egyetlen neves biokémikusa, hozzá került.

Svirebely-vel ellentétben Szent-Györgyi Albert soha nem foglalkozott adig vitaminkutatással. Úgy gondolta, hogy a vitaminokkal való foglalkozás valami olyan konyhai munka, ami a szakácsokra tartozik. Kétséges, hogy Svirebely nélkül valaha is megcsinálta volna a C-vitamin tesztet, ami állatkísérlet volt és Szent-Györgyi nem szeretett állatokkal foglalkozni. Modern biokémikusként inkább kémcsövekkel dolgozott. „Ideges leszek, ha egy állathoz kell érnem — írta egyszer egy brit kollégájának —, ez túl bonyolult rendszer a számomra.”

Amikor Svirebely a kísérleteivel bebizonyította, hogy Szent-Györgyi hexuronsavja azonos a C-vitaminnal, nehézkés kérdés előtt állt: „Milyen lesz ezután a Kinghez fűződő kapcsolat? Ő volt a mesterem és egész életében azon dolgozott, hogy megtalálja, mi a C-vitamin.”

Szent-Györgyi válasza: „Ha Őn az én tanítványom lett volna, és miután elment tőlem, megtalálta volna azt, amit én kerestem, és nem közölte volna velem, én azt mondanám, hogy Őn egy tetves, tetves fickó (lousy, lousy fellow). A legjobban teszi, ha ír Kingnek és beszámol a kapott eredményről.” (Moss szerint ez a „lousy fellow” Szent-Györgyi kedvenc kifejezése volt azokkal szemben, akiket utált, pl. ezt használta Hitlerrel kapcsolatban is. Jó tudni, hogyan hangzott ez eredetiben magyarul.)

Az eredmény ismert. Svirebely megírta a beszámolóját dr. Kingnek, akiben már felvett, hogy a hexuronsavnak esetleg van valami köze a C-vitaminhoz, nem tudta emelt fővel elfogadni a tényt, hogy más lett a felfedezés dicsősége, és becsületlen

akarta azt magának megszerezni. A pittsburghi kutatók a rosszabbik végeről közelítették meg a kérdést, amikor először megpróbálták tisztán előállítani vitamint és után megmondani, hogy mi az. Szent-Györgyi szerencsésebb volt. Neki már kezében volt a kémiai anyag, a hexuronsav (ma aszkorbinsavnak hívjuk), amit egész más célból, a biológiai oxidációval kapcsolatos kutatásai során izolált, és erről derült ki, hogy a C-vitaminnal azonos.

A tudományos közvélemény Szent-Györgyinek elégtételt szolgáltatott a Nobel-díj odaítélésével (amit a biológiai oxidáció tisztázása terén elért eredményeiért kapott és csak részben a C-vitamin izolálásáért), de élete végéig kísérte ennek az ügynek az árnyéka.

Úgy gondolom, hogy a legnagyobb vesztese az ügynek Joseph Svirebely lett, akit Pittsburgh-ban azzal vádoltak meg, hogy volt főnökétől ellopta és Szent-Györgyinek játszotta át a C-vitamin titkát. Igaztalanok lennének, ha Szegeden pedig épp az ellenkező váddal illetnék.

Hannus István
egyetemi adjunktus

Olvasópróbán vagyunk, színhely a zenekari próbaterem, mivel sokan vagyunk, hiszen nemcsak színészek szerepelnek majd a darabban, hanem balett-művészek is, továbbá főszereplő lesz a zene is, „meghatározza a dimenziókat” — mondja a rendező, Ruszt József. „Azt csinál-tok vele, amit akartok” — jelenti ki az író, Kornis Mihály, miután elejétől a végéig, mintegy két órát át előadta a saját drámáját. Vagyis megkezdődtek kedden a Bűntetések című Kornis-darab szegedi bemutatójának előkészületei. „Nehéz munka lesz” — így a rendező, ám a szerző nem látszik aggodalmasnak.

— Általában végigkíséri a próbafolyamatokat? Követi a darabjai színházi sorsát?

— Természetesen érdekel, mi történik a próbákban, de megbízom a rendezőkben. Általában ragaszkodnak azokhoz a szerzői utasításokhoz, amelyeket beleírok drámáimba, talán egy kicsit részletesebben, mint szokásos. Így történt ez a Zsambéki Gábor rendezte Halleluja esetében, de a Környag és a Kozma színre vitelekor is. Most azért mondtam a felolvasás végén, hogy azt csinálnak a Bűntetésekkel, amit akarnak, mert — egy-részt — természetesen tartom, hogy minden rendező és színház a saját igénye

Labirintus K. matrógallérián

és lehetőségei szerint formálja meg az előadást, másrészt a darab valóban rendkívüli igényeket támaszt, technikai-szenecikai szempontból és a színészek képességei-készségei tekintetében egyaránt. Ezért nem hittem, hogy valaha is előadják. Örülök, hogy mégis...

— A jelenetekben fantasztikus képek váltják egymást; a szereplőktől akrobatamutatványokat kér, a színpadra magától mozgó tolozókat, a magasban szabályosan köröző fekete csó-kát, középre eleven lovat és a többi... Milyen színház Kornis Mihályé?

— Modern mozgásszínház az ideálom, olyan, mint Robert — Bob — Wilsoné, tudja, akinek Pilinszky János volt Magyarországon az apostola. Sajnos, soha nem láttam életben Wilson színházát. Csak elképzeltem, milyen lehet. Mostanában módomban nyílt meg-nézni egyik nemrégiben készült előadását, videón; fölvilanyozott, hogy hasonló képek vannak benne, mint a Bűntetések víziói, holott azt előbb írtam.

A szegedi színházban megvannak a feltételek az

általam elképzelt totális színházi látványosság létrehozásához. A Bűntetések: rejtartás, rituálé; Ruszt József pedig a rituális színház legjobb magyar rendezője; van balettgyűttes, amelynek művészei mozgásszínházat csinálhatnak.

— A mű Franz Kafka idézetekből és az ön látomásos képi világ teremtő színpadi utasításaiából áll. Miért?

— Azon a tréfán munkálkodok, hogy mindenből csak egyet írjak. Nem hagyományos írói életműre töreksem, hanem arra, hogy minden létező műfajban megírjam, amit muszáj, amit én tudok, amit csak én látok. Tehát egyetlen regényt, egy monológot, egy áldokumentumot, egy pszeudo-naplót, egy komédiát, egy tragédiát — és a többi, minden műfajból egyet szeretnék. A Bűntetések: rekvium és passió — a tönkrement európai értékekért. És Kafkaért.

— Miért Kafkaért?

— Nehezen tudok röviden válaszolni, azt remélem, hogy akik olvasták a darabot, vagy megnézik majd az előadást, azok

megérzik. Kafka életműve nekem azt mondja, hogy ő megsejtette a 20. századi apokalipszist. Ő az, aki idővel a század egyik jelképévé fog nőni; ő a kor közénk ereszkedett fekete any-gyala, akinek személyes sorsa, műve és mindaz a tragédia, ami ebben a században megtörtént — szét-választhatatlanul összefonódott. Közvetlenebb, vagy, ha úgy tetszik, hétköznapi fantasztikus indítékom is volt a darab megírására. Kezembe került egy fotóalbum, híres emberek gyerekkori képei voltak benne, köztük az ötéves Franz Kafkaé; állt egy Sarah Bernhardt-budoárszerűen berendezett műtermében; nagy denevérfülek, sötét, bizonytalan tekintetű szempár, matrógalléria. Ennek a gallérián — rá-meredtem — labirintusminták voltak. Ellentétben a konvencióval, hiszen minden normális matrógalléron egyenes vonalú zsinórok haladnak ugyebár... A Kafka-életmű legfontosabb szimbóluma, a labirintus, ott, az ötesztendő gyermekek — a látvány elemi hatással volt rám. Meg akartam mutatni azt a különös összeforrt-ságot, amiről az ímént beszéltem: Kafka sorsa, műve, s a „minden egész el-törött” kora; ugyanaz.

Sulyok Erzsébet